

מגילת רות בראי הפמיניזם

עריכה · הגר אלון

יד ותשנה קולן, ותבכינה עוד; ותשק ערפה לחמותה, ורות דבקה בה. טו ותאמר, הנה שבה במתן, אל עמה, ואל אלהיה; שובי, אחריי במתן. טז ותאמר רות אל תפגעי בי, לעזבני לשוב מאחריי: כי אל אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אלין עמך עמי, ואלהיך אלהי. יז באשר תמותי אמותי, ושם אקבר; כה יעשה יהוה לי, וכה יוסיף-כי המות, יפריד ביני ובינך.

מגילת רות, פרק א'

רות, בשירת אהבה שנסכה השראה על טכסי נישואים בעמים אחרים, אומרת: "כי אל כל אשר תלכי, אלך ובאשר תליני אלין, עמך עמי ואלוהיך אלוהי, באשר תמותי אמות ושם אקבר... כי המוות יפריד ביני ובינך". אני רוצה להאמין שהעדינות, האנושיות, האצילות וההתחשבות השורות על המגילה נובעות מטבען הנשי של רות ונעמי. הנשים לאורך התנ"ך מוצגות - על ידי גברים - כמחרחרות ריב, קנאיות ותחרותיות (שרה והגר, רחל ולאה, פנינה וחנה), ואילו נעמי ורות מגדירות, בהיפוך נאמן למסופר במקרא, את טבען של המין הנשי מצדו הנעלה. רות ונעמי, למרבה

הפלא כלה וחמותה, דואגות זו לזו, אוהבות זו את זו, וחיות זו למען זו. לא אתפלא אם יום אחד נופתע לגלות שהמגילה שובת הלב נכתבה כולה בידי נשים!

יהודית רותם

מה תפקידה של האבת הנשים זו לזו? ←

למה הכותב המקראי בוחר להדגיש אותה? ←

אמר רבי יצחק: כל אותו הלילה שפרשה ערפה מחמותה נתערו בה (=שכבו איתה) גייס של מאה בני אדם

רות רבה ב, כ'

כתיב 'הרפה', וכתיב 'ערפה'. רב ושמואל, חד אמר: הרפה שמה, ולמה נקרא שמה ערפה? שהכל עורפין אותה (=בוועלים אותה) מאחריה; וחד אמר: ערפה שמה, ולמה נקרא שמה הרפה? שהכל דשין אותה כהריפות (=גרעיני חיטה)

מסכת סוטה דף מב ע"ב

מה המדרשים חושבים על ערפה? למה? ←

האם המעשה ה"לוגי" לעשות במצב הוא לנהוג כמו רות או כמו ערפה? ←

א ותאמר לה, נעמי חמותה: בתי, הלא אבקש לך מנוח אשר ייטב לך. ב ועתה, הלא בעז מדעתנו, אשר היית, את נערוֹתֵינו; הנה הוא, זָרָה אֶת גֵּרְךָ הַשְּׁעָרִים הַלְּיָלָה. ג וְרַחֲצָתְךָ וְסִכָּתְךָ, וְשִׁמְתְךָ שְׂמִלְתָךְ (שְׂמִלְתִּיךָ) עֲלֶיךָ וירדתי (וירדת) הגרן; אל תדעי לאיש, עד כִּלְתוֹ לְאָכַל וּלְשִׂתוֹ. ד ויהי בְּשִׁכְבוֹ, וידעת את המקום אשר

יִשְׁכַּב שָׁם, וּבָאת וְגִלִית מְרַגְלֶתִי, וּשְׁכַבְתִּי (וְשָׁכַבְתִּי); וְהוּא יִגִּיד לְךָ, אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינּוּ.
הַ וְתֹאמְרִי, אֵלֶיךָ: כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמְרִי (אֵלַי), אֲעָשֶׂהָ.

מגילת רות, פרק ג'

נעמי שולחת את רות למשימה המשפילה הזאת, בעוד שהיא עצמה נשארת בבית. אך הבדלים בין ה"כתיב" ובין ה"קרי" מעידים על סערת נפשה של נעמי ועל הזדהותה המוחלטת עם רות, עד כדי חיבור סימביוטי בין שתיהן ועד כדי ההרגשה כאילו לא רות אלא היא, נעמי, תארוב בין ערימות השעורים במו גופה.

"וירדת (אל) הגורן", היא אומרת לכלתה. אך במקום "וירדת", כתוב במקור: "וירדתי". "ובאת וגילית מרגלותיו (של בועז) ושכבת", היא מוסיפה. אך במקום "ושכבת", כתוב: "ושכבתי".

מתברר שהמעשה, שנעמי שולחת את רות לעשותו, קשה לא רק לנו הקוראים. הוא קשה לנעמי, הוא קשה לרות, ועם כל הכבוד לאיננות טעמנו, יש להניח שהוא קשה לשתיהן יותר מכפי שהוא קשה לנו. הן חוות את הדברים, ואנחנו איננו אלא קוראים אותם. הן מגששות באפלה תרתי משמע, ואילו אנחנו יודעים שמדובר במעשה אשר יביא להולדתו של דוד מלך ישראל.

אמונה אלון

האם ה"פיתוי" של רות הוא מעשה פמיניסטי? ←

איך הוא נראה לנו היום מנקודת מבט מודרנית? ←

איך נעמי מצטיירת בסיטואציה? ←

ואלמנות היא אחד הנושאים המרכזים של מגילת רות. והיא מיוצגת על ידי שלוש אלמנות, שתיים מהן צעירות. כמו בספרות, גם כאן נדמה בתחילה שלנעמי, האלמנה המבוגרת, אין כוח ואין השפעה. היא הרי נשארה נטולת כל: לא זו בלבד שהיא התאלמנה מבעלה אלא שכלה גם את שני בניה. בנוסף, היא גם בודדה וחסרת כל בארץ זרה. נעמי מחליטה לעשות מעשה ולחזור מגלות מואב לישראל. היא מציעה לשתי כלותיה המואביות להישאר במולדתן. עורפה מקבלת את ההצעה. בחירתה של עורפה המזוכרת, במינימליזם מקראי אופייני, רק בשורה קצרה, מעידה על אומץ רב. היא נשארת בגפה ועליה לבנות את חייה בכוחות עצמה.

נעמי ורות חוזרות יחד לישראל. אבל בניגוד לסטריאוטיפ של האלמנה חסרת הישע, נעמי אינה יכולה להרשות לעצמה להיות חלשה. עליה לדאוג לאלמנה נוספת: כלתה הצעירה רות. כדי להבטיח את עתידן, נעמי מתכננת מהלך יצירתי של השבת נכסי המשפחה. מימושו יתאפשר רק על ידי השאת רות לחתן ראוי ומתאים המשתייך לאותו השבט. לאורך ההיסטוריה אלמנות רבות עשו בדיוק כך הן במציאות והן בייצוגן בספרות. אך בניגוד לספרות שם "נישואי נוחות" מוצגים - לעיתים קרובות - כאופורטוניזם קר, הרי שבזמן הקדום חובת הרווק הייתה לשאת אלמנה צעירה מאותו השבט. המספר המקראי מבהיר שלא רק רות מקבלת את סמכותה של נעמי, גם בועז, החתן העתידי, מזהה את כוחה ומכבד אותה כראש המשפחה.

מגילת רות נקראת כמו מחזה הכתוב עם הוראות בימוי ובלוויית מבט מאחורי הקלעים. נעמי מלבד היותה שחקנית היא היוצרת והבימאית של הדרמה, רוב פועלה נעשה מאחורי הקלעים. רות, האלמנה הצעירה, היא השחקנית הראשית. היא בוטחת בבימאית ולכן משחקת את תפקידה בטבעיות ובהצלחה רבה. רות גם סומכת על נעמי שלסיפור יהיה סוף טוב. ואכן בסופו של דבר המחזה מסתיים בהצלחה כפולה - אישית ולאומית: רות נישאת לבועז ואיחוד זה מוביל, שלושה דורות מאוחר יותר, להולדתו של המלך דוד.

אורנה רז

מי הגיבורה של המגילה? ←

מי ה"פמיניסטית" במגילה? למה? ←

וזו מה שעושה את מגילת רות לסיפור מוזר כל כך. התנך הרי מגמתי ורוצה לחנך אותנו, ולא סתם לעשות לנו נעים או לחמם את לילותינו הקרים. מאחורי עלילותיהם הנפתלות של גיבורי התנך עומדת האצבע המטיפה ומוכיחה לנו שהטובים בסוף מצליחים, הרעים בסוף נופלים ואלוהים תמיד צודק. אז אם במגילת רות כולם טובים, איפה המסר? מהי המגמה? איזה לקח אפשר ללמוד מהסיפור המושלם הזה? או בלשונם של חכמינו: "מגילה זו [...] למה נכתבה"? (מדרש רבה ב, יד). אולם טוב הלב המוחלט אינו הדבר היחיד שהופך את מגילת רות לחריגה. ייחודה הרב ביותר נובע מהיעדרם של הגברים מקדמת הבמה.

גברים ממלאים את התפקידים הראשיים ברוב סיפורי התנך, ואילו הנשים מסתפקות בתפקידי משנה, בדרך כלל זעירים. זה לא רק עניין של כמות, אלא גם, ואולי בעיקר, של חשיבות. התנך משתמש בנשים כדי להעשיר את דמויותיהם של הגברים ולהניע את העלילה, וכמעט אינו מגלה בהן עניין של ממש. ואפילו אותם סיפורים בודדים, שמעניקים לאישה תפקיד חשוב, אינם מוכנים להשאיר אותה לבדה באור הזרקורים ודואגים להציב לצדה גבר, שיעשה חלק מהותי מהעבודה ויקבל נתח דשן מהתהילה.

יוכי ברנדס

יוכי ברנדס שואלת ולא עונה- מה מטרה של רות ה"מושלמת"? ←

מה אנחנו לומדים ממנה? ←

מה החשיבות של מרכזיותן של הנשים במגילה? ←

אחריות וסולידריות חברתית במגילת רות

עריכה · הגר אלון

”אמר ר' זעירא: מגילה זו, אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר,
ולמה נכתבה?
ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים.”

רות רבה פרשה ב' סימן י"ד

אבל זאת אמירה לא נכונה! יש במגילה איסורים והיתרים.
למה נכתב המדרש כך למרות זאת?

האם זה באמת תפקידה של המגילה? והאם החברה שלנו עדיין מצליחה ללמוד ממנה את אותם הלקחים?

רעב שבא בימי שפוט השופטים - ר' הונא בשם ר' דוסא: ארבעים ושתים סאות
היו ונעשו מ' ואחת (במחיר שקנו 42 סאה קונים היום 41) והא תני: "לא יצא אדם
לחוצה לארץ אלא אם כן היו סאתים לקוחות בשקל (רק אם בשקל אפשר לקנות
רק סאתיים שהן 16 ליטר נפח) אמר ר' שמעון בן גמליאל: אימתי? בזמן שאינו מוצא
ליקה. אבל מוציא ליקח, אפילו סאה בשקל לא יצא ישראל חוצה לארץ"

והא תניא: "בשעת הַדְּבָר, בשעת מלחמה - כנוס הרגל, ובשעת רעבון - פִּזּוּר
הרגל". למה נענש אלימלך? ע"י שהפיל לבן של ישראל עליהם. (משל) לבוליטין
שהיה שרוי במדינה והיו בני המדינה סבורין עליו ואומרים שאם יבואו שני בצורת
הוא יכול לספק את המדינה עשר שנים מזון. כיון שבאת שנת בצורת יצתה לה
שפחתו מְעִילַת בסידיקי וקופתה בידה. והיו בני המדינה אומרים: זהו שהיינו בטוחים

עליו שאם תבוא בצורת הוא יכול לפרנס אותנו עשר שנים, והרי שפחתו עומדת בסידיקי וקופתה בידה! כך אלימלך היה מגדולי המדינה ומפרנסי הדור, וכשבאו שני רעבון, אמר: עכשיו כל ישראל מסבבין פתְחִי, זה בקופתו וזה בקופתו. עמד וברח לו מפניהם. זהו שכתוב: "וילך איש מבית לחם יהודה".

רות רבה פרשה א' סימן ד'

למה, לפי המדרש, ירידה מהארץ היא מעשה שלא יעשה? ←

ומה מקומה של ירידה מהארץ היום? איך החברה מסתכלת על "יורדים" ולמה? ←

”

מגילת רות היא (גם) סיפור של התמודדות עם מחסור קיומי. היא פותחת בהתרחשות טיפוסית לתקופת המקרא עוד מתקופת האבות - ירידה לארץ שכנה עשירה כדי "לשבור שבר", כלומר במקרה של הגירה כלכלית. בהמשך, כאשר נעמי ורות חוזרות לארץ ישראל הסיפור ממשיך להיות שזור בהתמודדות עם קשיי קיום-זו הפעם באמצעות הפרקטיקה של "לקט, שכחה ופאה", מצוות שנועדו לסייע בכלכלתם של מי שידם אינה משגת. מגילת רות מדגימה אפוא אתגר חשוב המלווה שיטות משפט השואפות לכונן חברה צודקת - אתגר ההתמודדות עם העוני. מעניין להשוות את הדברים למציאות המדינית והמשפטית של תקופתנו, שהיא שונה באופן יסודי.

כיום, כאשר הידע על המתרחש במדינות אחרות רב יותר ואף האמצעים להגיע אליהן זמינים יותר החלופה של הגירה כלכלית היא תופעה מרכזית. אולם, המבקשים לנקוט בה נתקלים בקשיים רבים. הגבולות הבינלאומיים סגורים, וקיימות מגבלות של ממש על היכולת לחצותם ולהשתקע במדינות אחרות. מי שעוברים גבולות ללא רשות נחשבים למהגרים לא-חוקיים, ואילו דיני הפליטים מבוססים בעיקר על הענקת מקלט על-פי עילות שנסבות על רדיפה פוליטית או סכנה לגוף ולחיים, להבדיל ממצוקה כלכלית.

כך, בעולם המודרני החלופה של זכאות לקבל סיוע מן המדינה היא לכאורה דרך המלך להתמודדות עם עוני, אך היא רלוונטית בעיקר במדינות שמצבן הכלכלי משופר. במישור המשפטי, סיוע זה נדון במונחים של הכרה בזכויות חברתיות כזכויות יסוד. גם בישראל הוכרה הזכות לקיום מינימלי בכבוד כחלק מן הזכות החוקתית לכבוד האדם. ההכרה בזכויות החברתיות משרתת מטרות דומות לאלה של המצוות החקלאיות שעניינן עזרה לעניים, אך יש לה מאפיינים אחרים. היא אינה

תלויה בקיומה של פרקטיקה חקלאית או אף ברצונו הטוב של החקלאי לקיים את המצוות. היא גם אינה מבוססת על פעולה אקטיבית של הנזקק, כמו ליקוט שיבולים בשדה, אם כי מחייבת במקרה הטיפוסי הגשת בקשה או מילוי טפסים מתאימים. להבדלים אלה יש משמעות. הציפייה לפעולה אקטיבית היא חשובה מהיבט האחריות האישית של הנזקק, אך גם בעייתית במקרים שבהם מדובר במי שחלש מכדי לעזור לעצמו. רות הייתה מסוגלת לכך, ואילו נעמי המבוגרת לא.

אם כן, ההתמודדויות שמגילת רות חושפת לא פסו. הן קיימות במישור הגלובלי, וגם בהקשר המקומי של מדינת ישראל. כידוע, לאחר חורבן הבית והעתקת החיים היהודיים לגולה, ירד מעמדן של המצוות החקלאיות והעזרה לעניים לבשה את דמותם של דיני הצדקה. דינים אלה הם חשובים, אך בפועל מדגימים דפוס שונה של סיוע, המעמיד במרכזו תפיסה של חסד, ומשולב פחות בפעילות הכלכלית עצמה. המעבר המחודש מקהילה למדינה מחייב אפוא התמודדות מחודשת עם מימוש האידיאל של צדק חברתי, כך שזה יהיה חלק אינטגרלי מן החיים המשפטיים והכלכליים.

דפנה ארז

מה ההבדל בין היחס לפערים חברתיים במקרא ליחס בימינו? ←

מה היה קורה לרות ונעמי בעולם המודרני? ←

דפנה ארז מציגה את הפליטות של ימינו ומשווה לפליטות של ימי התנ"ך. ←

מה אתם חושבים על השוואה? האם יש לה מה ללמד אותנו כיום?

ר' סימון בשם ר' אלעזר אמר בה שיטה אחרת. מי הוא שעשה חסד עם מי שהוא צריך חסד? בועז עם רות, שנאמר: "ויאמר לה בעז לעת האכל גשי הלום" (רות ב יד) - קרבי לכאן. "ואכלת מן הלחם" (שם) - מלחמם של קוצרים. "וטבלת פתן בחומץ" (שם) - שכן דרך הקוצרים להיות טובלים פתם בחומץ בשעת השרב. אמר ר' יונתן: מיכן שמוציאין מיני חומצין לגרנות. "ותשב מצד הקוצרים" (שם), "מצד הקוצרים" - ודאי. "ויצבט לה קלי" (שם) - כקליל זעיר בראשי אצבעותיו נתן לה...

תני בשם ר' יהושע: יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית. שכן רות אומרת לנעמי: "ותאמר שם האיש אשר עשיתי עמו היום בועז" (רות ב, יט) - "אשר עשה עמי" אין כתיב כאן, אלא "אשר עשיתי עמו" - אמרה לה: הרבה פעולות וטובות פעלתי עמו היום בשביל פרוסה שנתן לי.

ויקרא רבה פרשה ל"ד סימן ח'

הקטע הוא חלק ממדרש המדבר על סוגי חסד שונים. מה מיוחד בחסדם של רות ובעוז? ←

כל פסוק כמעט ביצירה המושלמת הזאת הפך למשפט מכונן בחיינו. הנה רק אחד: "וְתִהְיֶה כָּל הָעִיר עֲלֵיהֶן, וְתֹאמְרֶנָּה הַזֹּאת נַעֲמִי". כל העיר, ממש כמו שם המקומון, וכמו שאומרים עד היום "כל העיר הייתה שם". כל הולכות הרכיל, כל היענטעס הקטנוניות, באו לשמוח לאידה של מושא הערצתן משכבר הימים. הזאת נעמי? פחחחח. ככה היא נראית?

והיא, בצניעותה, בגילוי הלב האצילי שלה, לא מסתירה מהן את האסון שפקד אותה. אם שכולה. אלמנה. חסרת-כל. "אַל תִּקְרְאֶנָּה לִי נַעֲמִי", היא אומרת. "קְרְאִן לִי מְרָא". וביחד עם האישה הצעירה שדבקה בה, שתהיה עכשיו כל עולמה וכל תקוותה, היא הולכת משם ומשאירה את "כל העיר" מאחוריה בלי לאבד ולו טיפה אחת מכבודה העצמי ומגדולתה.

אבירמה גולן

איזה מקום משרתת החברה בסבלה או בכוחה של נעמי? ←

ואיזה מקום משרתת החברה בחיינו שלנו היום? ←

בתחתית החברה התנכית נמצאים גר ואלמנה. אם רות תבוא עם נעמי לבית לחם היא תהא גם גרה וגם אלמנה, ומי ירצה לשאת אותה לאישה?! רק שם במואב יש לרות תקווה למצוא מנוחה בבית אישה. כשרות הולכת עם נעמי לבית לחם היא מוותרת על חייה שלה. כל הליכותיה אינם אלא אהבה וחסד. והנה, האיסור להתחתן עם מואבים הוא משום שהם אינם אנשי חסד - עַל דָּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלְחָם וּבְמִים בְּדָרְךָ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם... האם אפשר להחיל את האיסור על רות שכול כולה

חסד ואהבה? רות באה מאהבה, ובשעה זו, שעת חסד גדולה נדרשה התורה ואמרה המגילה - האם אפשר שלא לקבל את מי שלרגע לא חשבה על עצמה וכול כולה אהבה!?

הרב אביה הכהן

ועוד מהדהדת בי המחשבה על הבצורת. בעיתון כתוב שכבר ארבעים שנה לא הייתה בצורת כמו השנה. ואני חושבת על הימים השחונים הללו, ועל כך שלפעמים, כאשר אלוהים מונע את חסדו מאתנו, ניתן רק לבקש חסד אנושי, ולדעת שאם ימצא בתוכנו חסד אנושי גדול וחזק מספיק, ישוב אל תוך חיינו גם השפע.

אנחנו רק בני אדם וכוחנו מוגבל ואין בידינו להוריד גשם אל תוך העולם, אבל אנחנו בני אדם ובכוחנו ניתן להוריד לעולם אהבה, ואולי מן המגילה ניתן ללמוד שבכוחה של אהבה להביא מלכות.

שירי ארצי

צדקה וגמילות חסדים שקולין כנגד כל מצות שבתורה, אלא שהצדקה בחיים גמילות חסדים בחיים ובמתים, צדקה בעניים גמילות חסדים בעניים ובעשירים, צדקה בממונו גמילות חסדים בממונו ובגופו

תוספתא מסכת פאה (ליברמן) פרק ד' הלכה י"ט

יש לנו כאן כמה מקורות שנותנים משמעות גדולה לחסד יותר מכמעט כל דבר אחר. האם חסד "מנצח" מצווה? או חוק? מוזמנים לדון על זה גם בהקשר המקראי וגם בהקשר של ימינו.

